

היום נלמד בעזרת ה':

קידושין דף ד

קושיא: והאי 'ויצאה חנם' להכי הוא דאתא: האם הפסוק הזה בא ללמד שכסף הקידושין של הבת ילך לאב? והרי הוא בא ללמד על דבר אחר: נאמר באמה העבירה (קטנה שמכר אותה אביה לשפחה) שהיא יוצאת בשלוש דרכים לחופשי (המבוארות בפסוק שם), אבל "אם-שָׁלַשׁ-אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ - וַיִּצְאָה חֲנָם אִין כֶּסֶף". הברייתא דורשת 'ויצאה חנם' מלמד שהיא יוצאת לחופשי כשהיא נעשית כוגרת (בת 12 וחצי) [מפני שזהו הזמן שהיא יוצאת מרשות אביה לגמרי אם היתה ברשותו, ולכן מסתבר שגם זהו הזמן שתצא מרשות האדון - חברותא], "אין כסף" מלמד שהיא יוצאת לחפשי כשהיא נעשית נערה (בת 12). [להלן הגמרא תבאר את הדרשה].

תירוץ: אמר רבינא: אם כן היה צריך להיות כתוב 'אין כסף' בלא האות 'י', ותוספת האות 'י' מלמדת על הדרשה ש'אין כסף לאדון זה וכו'.

וממאי דדרשין הכי: ומניין לנו שדורשים את היתור של האות 'י' במלה 'אין'?

דתניא 'זרע אין לה': נאמר בפסוק "ובת-כהן כי תהיה לאיש זר, הוא בתרומת הקדשים לא תאכל: ובת-כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה, ושכה אל בית אביה פנעויה מלחם אביה תאכל" כלומר כהנת שהתחתנה עם ישראלי, והתגרשה או התאלמנה ממנו, אם אין לה בן מהבעל הישראלי היא חוזרת לאכול בתרומה. ודורשים את הפסוק 'זרע אין לה' - 'עין עלה' תעיין ותבדוק ואם תמצא 'זרע זרעה' כלומר שאם מת בנה אבל יש לו בן (שהוא נכד שלה), היא לא אוכלת בתרומה.

ואין לי אלא זרע כשר: ועדיין למדנו רק על בן או נכד כשר, מניין שגם זרע פסול (ממזר) נחשב לזרע?

והא אפקתיה לזרע זרעה: והרי כבר למדת את הייתור של האות 'י' לזרע זרעה, ואיך אתה רוצה ללמוד מזה לזקק כשר?

תירוץ: זרע זרעה לא אצטריך קרא: באמת אין צורך ללמוד 'זרע זרעה' מהפסוק, כי סברא היא שבני בנים הרי הם כבנים, וכל הלימוד הוא רק על זרע פסול.

ותנא גופיה מנליה דדריש הכי: והתנא עצמו שלמד את היתור של האות " ב'זרע אין לה', מניין לו ללמוד כך?

תירוץ: אמרי וכו': מכך שנאמר בשתי מקומות בתורה הלשון 'אן' בלי " - מוכח שהאות " מיותרת לדרשה.

ואיצטריך למכתב קידושיה לאביה וכו': צריך לכתוב גם שכסף הקידושין הולך לאביה - מהפסוק 'ויצאה חנם אין כסף', וצריך לכתוב גם שמעשי ידיה (בהיותה נערה) הולך לאביה - מהפסוק 'וכי ימכור איש את בתו לאמה' כדלעיל, ואי אפשר ללמוד זה מזה. משום שאם היה כתוב רק שקידושיה לאביה - היינו חושבים שדוקא זה הולך לאביה כי היא לא טרחה בכסף הזה, אבל הכסף שהיא מקבלת עבור מעשי ידיה ילך לאביה, קמ"ל. ואם היה כתוב רק שמעשי ידיה הולך לאביה - היינו חושבים שדוקא את זה הוא מקבל בגלל שהוא מפרנס אותה ודעתו לקבל את מעשי ידיה בתמורה, אבל כסף קידושיה שהגיע מבחוץ ילך אליה, קמ"ל.

*

גופא ויצאה חנם: הגמרא חוזרת לדון בדברי הברייתא הנ"ל 'ויצאה חנם אלו ימי בגרות וכו'.

ומקשה: היה על התורה לכתוב רק שהיא יוצאת בימי נערות, וממילא היא כבר משוחררת גם בימי בגרות המגיעים מאוחר יותר?

תירוץ: אמר רבה בא זה ולימד על זה: באה הבגרות ולימדה על הנערות. כלומר שאם היה כתוב רק 'ויצאה חנם' או רק 'אין כסף' היינו חושבים שמדובר בבגרת ולא בנערה, ולכן צריך את שני הלימודים כדי שאז אחד מהם יהיה על נערה. (כי אחד יהיה לבגרת והשני לנערה). וכמו שמצאנו לגבי 'תושב ושכיר':

דתניא תושב וכו': נאמר לגבי תרומה "וְכָל זֶרַח לֹא יֵאָכֵל קֹדֶשׁ, תּוֹשֵׁב כֹּהֵן וְשֹׁכֵר לֹא יֵאָכֵל קֹדֶשׁ". "תושב" - זה עבד עברי הקנוי לאדונו הכהן קנין עולם, דהיינו עבד נרצע שיוצא רק ביובל, והפסוק מלמדנו שלמרות שהוא קנוי לאדונו לעולם (- עד היובל) אינו אוכל בתרומה, לפי שאין גופו קנוי לאדונו כעבד כנעני שגופו קנוי לאדונו.

”שכיר” - זה עבד עברי הקנוי לכהן לשש שנים ולאחר שש שנים יוצא לחפשי, והפסוק מלמדנו שאף בתוך השש שנים אינו אוכל בתרומה.

הברייתא מקשה: יאמר תושב וכו’: היה על הפסוק לאמר רק ש”תושב” אינו אוכל בתרומה, והיינו יודעים מקל וחומר שאף שכיר אינו אוכל - שהרי אם עבד נרצע הקנוי לאדונו קנין עולם אינו אוכל, קל וחומר שעבד הקנוי לאדונו לשש שנים בלבד אינו אוכל?

הברייתא מתרצת: אילו כן: אם היה נאמר רק ”תושב” ולא ”שכיר” הייתי אומר ש”תושב” זה עבד הקנוי לשש שנים ולכן אינו אוכל בתרומה, אבל עבד נרצע הקנוי לעולם כן אוכל, לכן נאמר ”שכיר” ללמדנו ש”תושב” זהו עבד נרצע שלמרות שקנוי לאדונו לעולם אינו אוכל.

אמר ליה אביי (לרבה): וכי יש דמיון בין המקרים? תושב ושכיר אלו הם שני אנשים שונים: עבד נרצע, ועבד שש. ולכן גם אם הפסוק היה כותב את שניהם במפורש ”תושב נרצע ושכיר לא יאכל קדש” לא היה בזה קושיא כי היינו אומרים ש’דבר שיכול להילמד בקל וחומר טרח וכתב אותו הפסוק’. ולכן גם כשהפסוק לא כתב במפורש עבד נרצע ועבד שש, אנו לומדים מיתור הפסוק את שניהם, ובא זה ולימד על זה. אבל כאן לגבי נערה ובוגרת, הרי זו אותה אשה עצמה שבתחילה היתה נערה ולאחר מכן היא בוגרת, והיאך שייך לומר שכתוב בפסוק דבר שאינו אמיתי - שהרי בוגרת לעולם לא יוצאת לחירות כי היא כבר יוצאת קודם לכן כשהיא נערה.

אלא אמר אביי: ’יוצאה חנם’ בא ללמד על אילונית שאין לה סימני נערות, שהיא יוצאת לחירות בבגרות דהיינו כשתגיע לגיל עשרים (ובלי הלימוד היינו חושבים שאמה העבריה יוצאת רק בסימני נערות, וממילא אילונית שאין לה סימנים לא תצא לעולם).

מתקיף לה מר בר רב אשי: וכי אין זה קל-וחומר שהבגרות של אילונית תוציא אותה מרשות האדון, ומדוע צריך פסוק על כך? הקל וחומר: אם נערות שאינה מוציאה מרשות האב (שהרי מעשי ידיה בנערותה לאביה) בכל אופן מוציאה אותה מרשות האדון אם נמכרה לו, קל וחומר שבגרות שמוציאה מרשות האב (שאין לו זכויות בבתו הבוגרת) תוציא מרשות האדון!

אלא אמר **מר בר רב אשי**: הלימוד נצרך ללמד את עצם הדבר שאילונית יכולה בכלל להימכר לאמה העבריה. כי היה מקום לחשוב שדוקא מי שעתידה להביא סימני נערות יכולה להימכר, ולא אילונית.

קושיא: **ולמר בר רב אשי**: מדוע הוא הקשה על אביי שאין צורך לכתוב שאילונית תצא בבגרות - בגלל שהיינו יודעים זאת מקל חומר, והרי מקודם אמרה הגמרא ש'מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא'.

תירוץ: **הני מילי היכא דליכא לשינויי**: אנו אומרים זאת רק כשאין לנו תירוץ אחר, אבל ודאי שעדיף לתרוץ אחר מאשר 'מילתא דאתיא וכו'.

*

ותנא מייתי לה מהכא: יש תנא שלומד שאישה מתקדשת בכסף ממקור אחר: מלשון 'קייחה' שנאמר בנשואי אישה ובשדה עפרון.

הברייתא מקשה: **והלא דין הוא**: מדוע צריך לימוד על כך והרי ניתן ללמוד זאת מקל וחומר: אם אמה העבריה שאינה נקנית בכיאה - שאם מסרה אביה לאדון לביאה לשם עבדות היא אינה נקנית בכך, בכל אופן היא נקנית בכסף, קל וחומר לאשה שנקנית בכיאה (כפי שלומדת הגמרא לקמן דף יד') שתיקנה בכסף.

הברייתא דוחה: **יבמה תוכיח**: שהיא נקנית ליבם בכיאה ולא בכסף (כמו שלומדת הגמ' שם), ואם כן זו פירכא לקל וחומר שאשה שנקנית בכיאה ודאי תיקנה בכסף.

הברייתא משיבה לפירכא: **מה ליבמה וכו'**: יבמה אינה דומה לאשה, כי היא לא נקנית בשטר ואילו אשה כן נקנית בשטר (וכן אמה העבריה נקנית בשטר). ועל כך נאמר 'כי יקח איש'. עד כאן הברייתא.

הגמרא מקשה: **הא למה לי קרא וכו'**: מדוע הברייתא מסיימת בפסוק, והרי לאחר שהברייתא פרכה את הדחייה מיבמה שוב יש לנו קל וחומר מאמה העבריה שאשה נקנית בכסף, ומדוע צריך את הלימוד 'קייחה קייחה'?

תירוץ: **אמר רב אשי**: משום שיש פירכא על עיקר הלימוד של הקל וחומר מאמה העבריה: כי אמה העבריה יכולה לפדות את עצמה בכסף בתוך שש שנים, ולכן הדין נותן שכסף יועיל גם לקנות אותה. אבל אישה שאינה יכולה להתגרש בכסף אלא

רק בגט, לא יועיל כסף לקנותה. ולכן צריך את הפסוק 'כי יקח' ללמד 'קחה קיחה' משדה עפרון.

ואיצטריך למכתב ויצאה חנם וכו': יש צורך בשני הלימודים שאשה מתקדשת בכסף: גם בלימוד של התנא הראשון מ'ויצאה חנם אין כסף', וגם בלימוד של התנא השני מ'כי יקח איש'. כי אם היה כתוב רק 'כי יקח' - היינו חושבים שכאשר נערה מתקדשת ומקבלת כסף הוא הולך אליה, ולכן נאמר 'ויצאה חנם אין כסף' ללמד שהכסף הולך לאביה. ואם היה כתוב רק 'ויצאה חנם' - היינו חושבים שגם האשה יכולה לקדש את הבעל, דהיינו למסור לו כסף ולומר לו 'התקדש לי', ולכן נאמר 'כי יקח איש' שדוקא האיש מקדש את האשה ולא להיפך.

*

'ובעלה' - מלמד שנקנית בביאה: הברייתא ממשיכה ומבארת את הפסוק 'כי יקח איש אשה ובעלה'.

והלא דין הוא: והרי לכאורה ניתן ללמוד זאת מקל וחומר מיבמה ואין צורך בפסוק: אם יבמה שאינה נקנית בכסף בכל אופן נקנית בביאה, קל וחומר שאשה שנקנית בכסף תיקנה בביאה.

הברייתא דוחה: **אמה העבריה תוכיח:** שהיא נקנית בכסף ולא בביאה.

הברייתא משיבה לפירכא: **מה לאמה העבריה וכו':** אמה העבריה הקנין שלה הוא לשם 'עבדות' ולא לשם 'אישות' ולכן הדין נותן שביאה לא תקנה בה כי ביאה היא 'מעשה אישות', מה שאין כן אישה שנקנית לאישות ביאה כן תקנה בה. ועל כך נאמר 'ובעלה'. עד כאן הברייתא.

הגמרא מקשה: **ולמה לי קרא הא אתיא לה:** מדוע צריך פסוק? והרי לאחר שהברייתא פרכה את הדחיה מאמה העבריה שוב יש לנו קל וחומר מיבמה שאשה נקנית בביאה, ומדוע צריך את הלימוד מ'ובעלה'?

תירוץ: **אמר רב אשי:** משום שיש פירכא על עיקר הלימוד של הקל וחומר מיבמה: ליבמה יש כבר קשר וזיקה ליבם מכח קידושי האח שמת, וה'ביאה' רק גומרת את הקשר שלה עם היבם, ולכן היא מועילה בה. ואי אפשר ללמוד ממנה לאשה שאין לה שום זיקה וקשר לבעלה לפני הקידושין.